

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת ויקהל תשע"ו

דברי קינה ומספד שנאמרו לפני מיטתו של ראש הישיבה רבינו הגר"ש ליבוביץ זללה"ה

יש חיוב הספד, על אדם גדול בפרט, חיוב ההספד הוא גדול מאד, להספידו כהלכה, אם לא נספד כהלכה יש על זה תביעה גדולה מאד. לצאת ידי חובת נספד כהלכה על האדם הגדול, הנפטר הגדול, ראש הישיבה זכרוננו לברכה, זה לא בכוחי, אני מבקש מחילה מראש הישיבה הנפטר, שאיני יוצא ידי חובת הספד כהלכה.

הנפטר הגדול ראש הישיבה, הוא בן בנו של הגאון ברכת שמואל, תלמיד רבי חיים, בנו של הבית הלוי, שהרביץ תורה בישיבת וואלוז'ין על פי דרך הלימוד שנתקבלה מרבי חיים וואלוז'נער, בחיר תלמידיו של הגר"א מוילנא. התורה שלו, שהרביץ בישיבה אצלנו, ובכל המקומות שהרביץ תורה, זוהי תורה הנמשכת, תורת אמת הייתה בפיהו, תורת הגאון! – זה מה שהיה לנו, התורה, והצדקות, וכל המעלות שהתורה נקנית בהם.

הגמרא אומרת (מ"ק כה, ב) רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, בערבות, בשמי השמים העליונים, יש שם שמחה גדולה כעת. ראש הישיבה זכרוננו לברכה בא לישיבה של מעלה, ונפגש שם עם כל ראשי הישיבות הגדולים, עם רבי ברוך בער וכל הישיבה של מעלה, ושם יש שמחה וששון, בודאי שגם הוא ראש הישיבה שמח גם כן, כשהוא רואה את השמחה הגדולה ששמחים איתו בישיבה של מעלה, אבל מה איתנו, אנחנו לא שמחים, לנו חסר ההשפעה הגדולה, הגאונות והצדקות שהשפיע בישיבה, זה חסר לנו מאד!

צריכים רחמי שמים למלא את מה שחסר, מה שחסר לנו ולכל עולם התורה, למשפחה החשובה, לאלמנה שתחי' ולכל המשפחה, ולכל כלל ישראל שחסר לנו השפעת התורה והצדקות של ראש הישיבה זכרוננו לברכה, ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די, ונזכה לגאולה שלמה במהרה ובלע המוות לנצח במהרה בימינו אמן.

מה זאת עשה אלוקים לנו

השבוע נפטר ראש הישיבה הגאון רבי חיים שלמה זכרוננו לברכה. דבר כזה צריך לעורר אותנו. חז"ל אומרים (בראשית רבה צא, ט) כשנפטר האמורא רבי סימון, הספידו רבי לוי ואמר, שבטים מציאה מצאו כתיב ויצא לבם, אנו שאיבדנו את רבי סימון על אחת כמה וכמה.

כשהשבטים מצאו את כספם שהוחזר בפי אמתחותיהם, נבהלו והתחילו לדאוג שמא מבקשים להתנכל להם, ומיד אמרו "מה זאת עשה אלוקים לנו" – לא מה עשה לנו המשנה למלך או המלך, אלא "עשה אלוקים", שהכל בידי שמים, מן השמים נתנו לנו את הפחד והסכנה, ועלינו להתבונן מה זאת, מה הכוונה ומה רוצים מאיתנו בשמים, כי כל הקשיים שנותנים מן השמים אינם סתם עונש, אלא לצורך תיקון המעשים.

וידוע שכל עונשי שמים הם בדקדוק שלא ייגרם שום צער למי שלא מגיע לו, כמו שכתוב (דברים לב, ד) "הצור תמים פעלו", וכגון אם נגזר על אדם מן השמים מיתה, הרי יש מזה צער גם לבני המשפחה ולכל הסובבים אותו, ומן השמים לוקחים בחשבון את כל התוצאות, שלא יצטער שום אדם שלא מגיע לו, וגם הצער של המשפחה והסביבה נלקח בחשבון, ואם יש מי שסובל כתוצאה מדיני שמים, גם הוא נכלל באותו הדין.

והנה בעונשי בית דין אין הדבר כן, אלא בית דין דנים רק על האדם בעצמו כפי מה שמגיע לו, ואינם מתחשבים בצער של המשפחה והסובבים, ובאמת הרי גם צער המשפחה הנגרם כתוצאה מעונשי בית דין – גם זה מן השמים, רק בית דין אין להם להתחשב בזה, שהם פוסקים את הדין כפי גזירת הכתוב, אבל מן השמים כבר עושים את החשבון שלא יצטער שום אדם שלא כדין, ואם בני המשפחה לא מגיע להם צער אזי מן השמים מגלגלים את הענין באופן אחר שלא יצטערו, וכגון שייגמר דינו לזכות וכיוצא בזה, שכל צער מן השמים הוא רק כפי המגיע לאדם.

לכן כשראו השבטים שיש להם צער, מיד אמרו מה זאת עשה אלוקים לנו, היינו ראשית שמן השמים עשו זאת, עשה אלוקים, ולמי עשה? לנו,

שאנחנו סובלים מזה, וממילא עלינו להתבונן, מה זאת, מה הסיבה לזה ומה רוצים מאיתנו בשמים, שכל עונשי שמים יש להם סיבה ותכלית לתיקון האדם, ואם נגזר עלינו צער, סימן שיש איזה תביעה ודרישה לתקן משהו, וצריכים לחפש ולבדוק מה הם הדברים שצריכים לתקן.

זהו שאמר רבי לוי שבטים מצאו מציאה ויצא לבם, היינו אף על פי שזה יכול להיות דבר טוב למצוא מציאה, השבטים חששו שמא יש כאן כוונה לא טובה להתנכל להם, כמו שכתוב (בראשית מג, יח) "להתגולל עלינו ולהתנפל עלינו", ומיד עשו חשבון נפשם מה זאת עשה אלוקים לנו, מדוע נגזר עליהם צער כזה. אנו שאיבדנו את רבי סימון על אחת כמה וכמה, שזה בודאי דבר לא טוב, ובודאי שאנו צריכים לחשוש ולהתבונן מה זאת עשה אלוקים לנו, למה גזרו עלינו מן השמים אבידה כזאת.

כך גם עכשיו שנפטר רבינו ראש הישיבה זכרוננו לברכה, אנו צריכים להתבונן ולחשוב "מה זאת עשה אלוקים לנו", לנו זה מה בישיבה, שהרביץ כאן תורה, והשפיע השפעה גדולה על בני הישיבה, וגם בישיבת קמניץ, במקומות האלו הייתה השפעתו גלויה וניכרת.

השפעה בכל העולם

ובנוסף גם השפיע על כל העולם כולו, כמו שכתב מרן החזון איש זצ"ל באיגרתו (נדפסה בקובץ אגרות ג, סב) כי בעל תורה אמיתי משפיע השפעה ניכרת על כל סביבתו, היינו מי שעוסק בתורה בשלמות כראוי, והקשר שלו עם התורה הוא כפי שצריך להיות, אדם כזה משפיע השפעה ניכרת על כל סביבתו, אפילו אם אינו מדבר כלום, ואינו אומר דברי חיזוק, ואינו עוסק בפעילות להשפיע על אחרים, רק יושב ולומד ומתפלל ומקיים את דיני התורה, הרי הוא משפיע בזה על כל סביבתו, זהו כוח הקדושה המשפיע! וממילא אחרים מושפעים ממנו להיות כמו שצריך.

והוסיף החזון איש שם כי בעל תורה אמיתי מלבד מה שהוא משפיע על סביבתו, היינו על המקומות הקרובים שהוא נמצא בהם, ששם השפעתו ניכרת, ומרגישים ורואים את ההשפעה, יחד עם זה הוא גם משפיע על

המקומות הרחוקים, ואמנם אין ההשפעה ניכרת שם כמו במקומות הקרובים, אבל יש השפעה נסתרת בפנימיות הלב.

ומה היא ההשפעה הנסתרת? ידוע שבאיישישוק היו פרושים, אברכים בעלי משפחה, שהיו עוזבים את ביתם לכמה שנים, ובאים לאיישישוק ללמוד תורה, ושם היו מפרנסים אותם, ונותנים להם מה שהם צריכים, אכילה שתייה ולינה, שיוכלו ללמוד בלא הפרעות, ואמרו פעם כי אם הפרושים באיישישוק יפסיקו ללמוד, אזי במקומות הרחוקים יפתחו חנויות בשבת, והיינו שהשפעת לימוד התורה של הפרושים גדולה כל כך, שהאמונה קיימת אצל האנשים הפשוטים הרחוקים בזכות הפרושים בעלי התורה האמיתיים, ואם יחסר לימוד התורה אצל הפרושים זה יגרום לאותם הרחוקים שייחלשו באמונתם ויבואו לידי חילול שבת רח"ל.

זה מה שכתב החזון איש, שבעל תורה אמיתי משפיע לא רק היכן שהוא נמצא, אלא בכל העולם הוא משפיע השפעה נסתרת, וכשיש בעל תורה אמיתי בארץ ישראל הוא משפיע גם באמריקה ובכל העולם!

ומצינו עוד בתוספתא (סוטה יב, ה) שכל זמן שלא נסתלק אליהו הנביא שרתה נבואה על בני הנביאים, וכשנסתלק אליהו ונהיה מלאך פסקה מהם הנבואה, והיינו שכל נבואתם הייתה מכוח השפעתו של אליהו, וכשנסתלק אליהו נפסקה מהם ההשפעה. ואמנם גם לאחר שנסתלק אליהו עדיין היה אלישע הנביא, אבל הוא לא היה באותה דרגה כמו אליהו, ומה שכתוב באלישע (מ"ב ב, ט) פי שניים ברוחך, היינו שהחיה מתים יותר מאליהו, שאלישע החיה שני מתים ואליהו החיה מת אחד (סנהדרין מז, א), אבל בדרגת הנבואה מסתבר שלא היה כמו אליהו, שהרי קיבל את ההשפעה מאליהו, כמו שכתוב (מ"א יט, יט) "וישלך אדרתו אליו".

וכן מצינו אצל משה רבינו ויהושע בן נון, שאמרו (ב"ב עה, א) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, והיינו כיון שיהושע קיבל את ההשפעה ממשה לא היה כפני חמה אלא כפני לבנה, ואמנם כל זה הוא ביחס למשה, אבל לגבי בני דורו יהושע היה המשפיע והמנהיג, והקב"ה אמר לו (יהושע א, ה) "כאשר הייתי עם משה אהיה עמך", שעשה את כל המופתים כמו משה רבינו, וכפי שנקרע ים סוף על ידי משה רבינו כך אצל יהושע נבקע הירדן, וכשאמר יהושע (יהושע י, יב) "שמש בגבעון דום" עמדה החמה מלכת כמו שמצינו במשה רבינו שעמדה לו חמה (ע"ז כה, א), ואמנם כל זה הוא במעשים, ולא היה יהושע בדרגתו של משה, אלא כפני לבנה.

וכך גם אלישע קיבל את ההשפעה מאליהו, וכל זמן שהיה אליהו בעולם השפיע בקדושתו על הרבה נביאים, כמו שכתב החזון איש שמי שהוא בעל תורה אמיתי משפיע על כל העולם, אבל כשנסתלק אליהו חסרה ההשפעה ומחמת זה השתנתה המציאות ונפסקה נבואה מבני הנביאים.

הנפטר הגדול ראש הישיבה הגאון רבי חיים שלמה זכרנו לברכה,
היה בעל תורה אמיתי בלי ספק, בשלמות המדרגה הזאת ממש!
והשפיע על כל העולם כמו שכתב החזון איש, ועכשיו בפטירתו חסרה ההשפעה לא רק בישיבה, אלא גם בכל העולם, וכיון שההשפעה על הרחוקים היא השפעה נסתרת, ממילא גם חיסרון ההשפעה הוא נסתר, ואפילו ההשפעה הניכרת, יכול להיות שעדיין לא מרגישים כל כך את גודל החיסרון, אבל זה חסר, ההשפעה חסרה בכל העולם!

וכל זה מחייב להתבונן "מה זאת עשה אלוקים לנו" – לא רק לנו אלא לכל כלל ישראל, שחסרה עכשיו השפעתו של הבעל תורה האמיתי, ומן השמים רוצים מאיתנו איזה חיזוק, כל אחד יודע שיש במה להתחזק, יש חיזוק בכמות ויש חיזוק באיכות, וכוון בהתמדת התורה יש חיזוק בכמות הזמן ויש חיזוק באיכות הלימוד ובריכוז המחשבה.

יפשפש במעשיך

חז"ל אומרים (ברכות ה, א) אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו, ובעירובין דף י"ג מצינו שתי לשונות בזה, יפשפש במעשיו או ימשמש במעשיו, וביאר המסילת ישרים פרק ג' שהם שני עניינים, פשפש היינו לחפש אם הוא עושה מעשים רעים שצריך להפסיק אותם, או שיש מעשים טובים שצריך לעשות ואינו עושה אותם, אלו הם דברים קלים, לבדוק אם הוא עושה מעשים רעים או שאינו עושה מעשים טובים, אבל משמוש זה ענין נוסף, לבדוק את המעשים הטובים שהוא עושה כבר, שמא יש בהם איזו נגיעה ופנייה שלא בשלמות. כך ביאר המסילת ישרים.

ושמעתי היום מאחד שהוא נהנה מאד ללמוד את הפרק הראשון במסילת ישרים, ואינו מתקדם הלאה, אלא חוזר שוב ושוב על ההקדמה ועל הפרק הראשון בביאור כלל חובת האדם בעולמו, ובכל פעם שהוא חוזר על זה הוא מרגיש השפעה, כמובן שצריכים גם לדעת את שאר הפרקים שיש בהם ידיעות חשובות, אבל גם הפרק הראשון לבד יש בו תועלת מרובה לפשפש ולמשמש במעשיו, ושמעתי כבר לפני שנים רבות שמי שרגיל בפרק הראשון של המסילת ישרים זה משפיע עליו מאד, ונהיה אדם אחר לגמרי, כלפי חוץ אין השינוי ניכר, אבל פנימיות הלב משתנה מאד. ואמנם זהו רק אם מרגיש טעם בלימוד הזה, ומרגיש שהדברים מעוררים אותו ומשפיעים עליו, אבל אם חוזר מתוך שעמום, זה לא משפיע, רק מי שמרגיש טעם ונהנה מהדברים האלו, אז בכל פעם יש עוד השפעה ועוד השפעה.

כמו שדרשו חז"ל על הכתוב (איוב יד, יט) "אבנים שחקו מים" שאם המים מטפטפים על האבן, טיפה ועוד טיפה ועוד טיפה, אזי במשך הרבה זמן נוצר חור באבן, שהמים שוחקים את האבן, וכל משהו ומשהו מצטרף, כך גם ההשפעה של לימוד המוסר, בכל פעם שלומדים ומרגישים טעם, זה משפיע משהו, ולפעמים ההשפעה מועילה לעצור את הירידה, שאם לא לומדים מוסר ולא מתעלים ממילא באים לידי ירידה, כמו שידוע מבעלי המוסר "שאם אינך עולה דע שאתה יורד", ולימוד המוסר משפיע לעצור את הירידה, ומשפיע גם להתעלות עוד יותר ויותר.

אלו הם הדברים שאנחנו יודעים ורוצים לתקן, ראשית **ענין ההתמדה בתורה שהוא דבר ברור, וגם להרגיש את חשיבות התורה**, וכפי שהארכנו בזה בשיחות הקודמות שצריכים לדעת את ערך התורה וחשיבותה, שהשכינה שרויה עם מי שלומד תורה, והקב"ה יושב כנגדו ושונה עימו. עד כדי כך הוא ערך התורה! ואמנם זוהי מדרגה להרגיש כך.

ועוד מדרגה שאמרו חז"ל בפרקי אבות (ב, יב) וכל מעשך יהיו לשם שמים, וכתב הרמב"ם (הלכות דעות ג, ג) שאפילו בשעה שאדם ישן, אם כוונתו לשם שמים, הרי הוא עובד השם בשינתו, והיינו אם הוא ישן מפני שהוא חייב לישון, כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, ובאותו הזמן היה יכול גם שלא לישון אלא לדבר דברים בטלים, אבל יש לו בחירה, והוא מחליט שלא לעשות כן, אלא הולך לישון כדי שיהיה לו כוח למחר לעבודת השם, נקרא עוסק במצוה בעבודת השם גם בשעת השינה.

כל חיזוק שנתחזק עכשיו על ידי ההתעוררות בפטירתו של ראש הישיבה זכרנו לברכה, מלבד מה שזה דבר גדול בשביל כל אחד ואחד, יש בזה גם תוספת זכויות לעולם הבא לראש הישיבה. ואמנם אין ספק שהוא כבר נמצא במקומו המוכן לו בעולם הבא, אבל אין גבול לתענוגי העולם הבא, שיש בהם דרגות עד אין סוף, ואפשר להוסיף ולהוסיף, כל מצוה ומעשה טוב שעושים מחמת ההתעוררות בפטירתו מזכים אותו בעוד עולם הבא, וזה חסד עם המתים, וגם דבר טוב לאדם המתחזק בעצמו.

ועיקר החיזוק תלוי באמונה, לזכור שיש השגחה, וליזהר מקלות ראש ופריקת עול, הנה יש כאלה שרגילים לדבר הרבה, אבל כתוב (משלי י, יט) **ברוב דברים לא יחדל פשע, וכשאדם מתרגל לדבר הרבה הוא פוגע בזה ופוגע בזה ופוגע בזה... עד שאינו יודע ממי לבקש מחילה**, ומעשה היה באחד שהיה צריך לבקש מחילה, ולא זכר את כל האנשים שדיבר עליהם, וחלקם אינו מכיר כלל, וכיצד יוכל לבקש מחילה מכולם.

אמנם יש עצה לזה כמו שכתב החובות הלבבות (שער התשובה פ"י) כי בעבירות שקשה לחזור בתשובה עליהן, יחזור בתשובה שלמה, ויקיים כל עיקרי התשובה ופרטיה מה שבכוחו לעשות, ובזכות זה הקב"ה יסייע בידו ויסיר ממנו את המפריעים לתשובה, וכגון אם חברו אינו מסכים לסלוח לו, יכניס הקב"ה בלב חברו רגשי פיוס ואהבה אליו עד שיסכים לסלוח לו, כמו שכתוב (משלי טז, ז) "ברצות השם דרכי איש גם אויביו ישלים איתו", וכך גם אדם שאינו יודע במי פגע, אם יחזור בתשובה שלמה, הקב"ה יכניס בלב מי שנפגע ממנו שימחל לו בלב שלם ולא יקפיד עליו.

וכתב בחובות הלבבות שם כי **כל דבר יש לו תיקון ועצה, אין דבר שאי אפשר לתקן**. יש בעלי מוסר היודעים איך מתקנים, ובחובות הלבבות ושאר ספרי המוסר מבארים את הדרכים לזה. לכן חשוב מאד ענין הקביעות היומית של לימוד המוסר. ונזכה לסייעתא דשמיא!

לעילוי נשמת המהנדס הדגול הרה"ח ר' אברהם ב"ר צבי ויסמן ז"ל, בעמח"ס "כרמי אברהם" - נלב"ע כ"ב אדר א' תשע"א
ורעייתו המהנכת הדגולה מרת פוריה גיטל ע"ה בת הגה"ח רבי יהושע מואיר שוורץ זצ"ל - נלב"ע ח' ניסן תשנ"ד